

Sprawa C-745/19**Streszczenie wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym zgodnie z art. 98 § 1 regulaminu postępowania przed Trybunałem Sprawiedliwości****Data wpływu:**

10 października 2019 r.

Oznaczenie sądu odsyłającego:

Sofijski rajonen syd (Bułgaria)

Data wydania postanowienia o wystąpieniu z wnioskiem o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym:

25 września 2019 r.

Strona powodowa:

PH

OI

Strona pozwana:

„Eurobank Bulgaria” AD

Przedmiot postępowania głównego

Powództwo o zwrot zmiennych odsetek określonych w umowie o kredyt, które uiścili dwaj konsumenci twierdzący, że zostały one określone przez bank według nieuczciwej metodologii, lub ewentualnie – o zwrot części tych odsetek.

Przedmiot i podstawa prawna wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym

Wykładnia art. 6 ust. 1 dyrektywy [Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich] przy uwzględnieniu skutków niestosowania ewentualnie nieuczciwych warunków umownych zawartych w umowie konsumenckiej w odniesieniu do tej części umowy, której nie dotyczy bezpośrednio podnoszona nieuczciwość.

Pytania prejudycjalne

1. Jeśli zostanie ustalone, że warunek dotyczący jednostronnej zmiany oprocentowania w umowie o kredyt, zawartej między przedsiębiorcą a konsumentem, jest nieuczciwy, czy sąd krajowy może przyjąć, że należne na podstawie umowy odsetki są stałe (pomimo przeciwnego uzgodnienia w pierwotnej umowie), w wysokości, jaką określono w dacie udzielenia kredytu?
2. Jeśli odpowiedź na pytanie pierwsze jest przecząca, czy dopuszczalne jest, by sąd krajowy w ogóle zasądzał odsetki przy istnieniu nieuczciwego warunku, w którym nie określono w sposób zgodny z prawem zmiennego oprocentowania umownego?
3. Jaki wpływ wywiera na odpowiedź na dwa pierwsze pytania okoliczność, że w toku spłaty kredytu konsument zgodził się na stosowanie metodologii dotyczącej określania oprocentowania, która nie zawiera nieuczciwych warunków?

Przepisy i orzecznictwo Unii Europejskiej

Artykuł 6 ust. 1 dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (Dz.U. L 95, 1993 r., s. 29).

Wyrok Trybunału z dnia 14 czerwca 2012 r., Banco Español de Crédito (C-618/10, EU:C:2012:349, pkt 65).

Wyrok Trybunału z dnia 30 maja 2013 r., Asbeek Brusse i de Man Garabito (C-488/11, EU:C:2013:341).

Przepisy krajowe

Zakon za zadylženijata i dogovorite (ustawa o zobowiązaniach i umowach, zwana dalej „ZZD”)

Artykuł 26 ust. 4 ZZD przewiduje, że nieważność poszczególnych części umowy nie skutkuje nieważnością umowy, gdy zgodnie z prawem części te zastępuje się wiążącymi przepisami ustawy lub gdy można założyć, że transakcja zostałaby zawarta także bez jej nieważnych części.

Zgodnie z art. 365 ZZD w drodze ugody strony rozstrzygają zawisty już spór lub unikają potencjalnego sporu, dokonując wzajemnych ustępstw, a zgodnie z art. 366 ZZD ugoda dotycząca umowy niezgodnej z prawem jest nieważna, nawet jeśli strony dokonały ustaleń odnoszących się do tej nieważności.

Zakon za zashtita na potrebitelite (ustawa o ochronie konsumentów, w mocy od dnia 10 maja 2006 r.)

Artykuł 146. (1) Nieuczciwe warunki w umowach są nieważne, chyba że są uzgodnione indywidualnie.

(3) Okoliczność, że niektóre warunki są indywidualnie uzgodnione, nie wyłącza stosowania tego rozdziału do pozostałej części umowy.

(5) Istnienie nieuczciwych warunków w umowie zawartej z konsumentem nie skutkuje jej nieważnością, jeśli umowę można stosować także bez tych warunków.

Artykuł 147 (1) Warunki umów zawieranych z konsumentami należy przedstawić w jasny i jednoznaczny sposób.

(2) W wypadku powstania wątpliwości dotyczących znaczenia określonego warunku interpretuje się go w korzystny dla konsumenta sposób.

Zakon za potrebitelskija kredit (ustawa o kredycie konsumenckim, w mocy od dnia 1 maja 2010 r.)

W ustawie tej określono wymogi dotyczące obowiązywania umowy o kredyt konsumencki, w tym, po lipcu 2014 r., w związku ze stosowaną przez wierzyciela metodologią określania oprocentowania referencyjnego, lecz zgodnie z § 5 przepisów przejściowych i końcowych tej ustawy zawarte w niej przepisy nie mają zastosowania do umów o kredyt konsumencki zawartych przed datą jej wejścia w życie.

Grażdanski procesualen kodeks (kodeks postępowania cywilnego, zwany dalej „GPK”)

Zgodnie z art. 280 GPK zaskarżeniu w drodze kasacji przed Wyrchowen kasacionen syd (najwyższym sądem kasacyjnym, zwanym dalej „WKS”) podlegają wyroki sądów odwoławczych, w których sąd orzekł niezgodnie z uchwałami interpretacyjnymi, orzecznictwem WKS i orzeczeniami Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej. Co do zasady WKS orzeka sam w sprawie, a przekazuje ją do ponownego rozpoznania wyłącznie, jeśli niezbędne są czynności sądu. W wypadku przekazania postępowanie wszczyna się w odniesieniu do niezgodnej z prawem czynności, ze względu na którą uchylono wyrok, a wskazówki WKS dotyczące stosowania i wykładni prawa są wiążące dla sądu, któremu zwrócono sprawę.

W wyroku nr 92/9.9.2019 r. WKS orzekł, że wynikająca z art. 146 ust. 1 Zakon za zasztita na potrebitelite nieważność uzgodnienia zawartego w umowie o kredyt bankowy – upoważniającego bank będący wierzycielem do jednostronnej zmiany odsetek w ramach kredytu przy zmianie wewnętrznego oprocentowania banku – nie uzasadnia również nieważności zawartego w tej samej klauzuli umowy uzgodnienia dotyczącego zapłaty przez kredytobiorcę odsetek umownych w wysokości określonej jako suma wewnętrznego podstawowego oprocentowania

banku, wskazanego w dokładnie określonej w dacie podpisania umowy wysokości (w procentach), i dodatkowej marży umownej.

W wyroku nr 198/18.1.2019 r., przy podobnych okolicznościach faktycznych – a mianowicie gdy w klauzuli w umowie o kredyt odsetki określono jako zmienne, składające się z dwóch składników, stałego i zmiennego, lecz zmienny składnik jest określany według wewnętrznych reguł banku, przy czym wskazano także konkretną wysokość oprocentowania w dacie zawarcia umowy, wyrażoną jako stała liczba – WKS ponownie przyjął, że nie jest dopuszczalne dokonywanie zmiany oprocentowania na podstawie jednostronnej decyzji banku. Wyrchowen kasacionen syd przekazał jednak sprawę do ponownego rozpoznania przez sąd odwoławczy (sąd drugiej instancji), wskazując, że przy ponownym rozpoznaniu sprawy powinien on rozpatrzyć wysokość należnych rat umownych przy zastosowaniu stałego oprocentowania, określonego jako wartość liczbowa w odpowiedniej klauzuli.

Zwięzłe przedstawienie okoliczności faktycznych i postępowania głównego

- 1 W dniu 16.10.2007 r. powodowie zawarli ze stroną pozwaną umowę o kredyt w wysokości 45 000 EUR w celu wybudowania domu, który miał zostać wypłacony w dwóch etapach i spłacany w 252 równych ratach miesięcznych.
- 2 Zgodnie z umową o kredyt powodowie powinni uiszczać roczne odsetki w wysokości tzw. „oprocentowania bazowego”, określanego przez stronę pozwaną w odniesieniu do tego rodzaju kredytu, obniżonego o 0,15%. W chwili zawarcia umowy oprocentowanie bazowe wynosiło 6,35%. W umowie wskazano wyraźnie, że oprocentowanie bazowe banku nie podlega uzgodnieniom, a jego zmiany natychmiast wiążą strony.
- 3 Wewnętrzne reguły banku przewidują, że oprocentowanie bazowe określa specjalny organ – Komitet za uprawlenie na aktywite i pasywite (komitet zarządzający aktywami i pasywami). Wewnętrzne reguły nie przewidują określonej formuły obliczania oprocentowania bazowego, lecz wskazano w nich jedynie uwzględniane czynniki – bez określenia wagi każdego z nich.
- 4 W uchwałach Komitet za uprawlenie na aktywite i pasywite z dnia 24.5.2008 r., 24.7.2008 r., 16.10.2008 r., 24.6.2011 r. i 24.10.2012 r. oprocentowanie kredytu powodów zmieniano, odpowiednio w wysokości 6,55%, 7,05%, 7,8%, 8,05% i 7,8%. Po 2012 r. powodowie zaczęli spłacać niektóre z rat z opóźnieniem.
- 5 W dniu 1.12.2014 r. strony zawarły dodatkowe porozumienie, na mocy którego dokonano zmian w umowie o kredyt. W dodatkowym porozumieniu określono wysokość zobowiązania zgodnie z wyliczeniami banku, a także przewidziano, że odsetki określa się już jako sumę oprocentowania referencyjnego – 6-miesięcznej stawki EURIBOR – i stałej dodatkowej marży. Takie samo stanowisko zajęto jeszcze w dwóch dodatkowych porozumieniach – z dnia 26.5.2015 r. i 24.2.2017 r.

Zasadnicze argumenty stron w postępowaniu głównym

- 6 Powodowie żądają zwrotu odsetek za okres od dnia 2.5.2012 r. do dnia 2.12.2014 r., które uważają za uiszczone nienależnie, ponieważ określono je na podstawie nieuczciwych warunków umownych.
- 7 Są oni zdania, że w odniesieniu do wspomnianego okresu należy im zwrócić wszystkie odsetki zapłacone w ramach kredytu. Uzasadniają swe roszczenia okolicznością, że metodologia określania oprocentowania wykorzystana przez bank jest nieuczciwa. W konsekwencji cała klauzula dotycząca odsetek umownych nie wywołuje skutków, a w odniesieniu do kredytu należne są odsetki w wysokości zerowej.
- 8 Ewentualnie żądają oni zwrotu kwoty określonej poprzez zastosowanie pierwotnego oprocentowania ich kredytu, wskazanego w umowie. W tym względzie opierają się oni na przeważającej w bułgarskim orzecznictwie tezie, zgodnie z którą jeśli sposób określenia zmiennych odsetek umownych został uzgodniony niezgodnie z prawem, lecz w umowie tej jako liczbę wyraźnie wskazano wysokość tych odsetek w dacie udzielenia kredytu, wskazane w umowie jako liczba oprocentowanie ma zastosowanie jako stałe w odniesieniu do całego okresu umowy.
- 9 Strona pozwana twierdzi, że warunki umowy uzgodniono indywidualnie (kwestia, co do której sąd krajowy orzeknie w wyroku, jaki zostanie wydany w sprawie). Ewentualnie, strona pozwana wskazuje, że wspomniane warunki umowy nie są nieuczciwe.

Zwięzłe przedstawienie uzasadnienia wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym

- 10 W niniejszym wypadku warunek umowy dotyczący zmiany oprocentowania może być nieuczciwy w odniesieniu do zasad zmiany oprocentowania, lecz nie należy uznawać go za nieuczciwy w odniesieniu do określenia wysokości tego oprocentowania w dacie zawarcia umowy. Jeśli sąd odsyłający uzna przeważające krajowe orzecznictwo i określi stałe oprocentowanie umowy o kredyt, to powinien on zmienić wolę stron, które wyraźnie uzgodniły zmienne odsetki, a samą zamianę tej woli na coś innego można interpretować jako działanie na szkodę konsumenta.
- 11 Istnieje sprzeczność między dwoma zasadami prawnymi określonymi w prawie Unii. Z jednej strony zgodnie z art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 sąd powinien zachować tę część umowy, której nie dotyczą nieuczciwe warunki. Reguła ta zapewnia swobodę umów przysługującą stronom. Z drugiej strony w orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej, określonym w wyrokach Banco Espanol de Crédito (C-618/10) i Asbeek Brusse i in. (C-488/11), wymaga się od sądu krajowego zamiany formalnej równowagi praw stron umowy

na równowagę faktyczną – poprzez zwolnienie konsumenta z warunków umownych, które działają na jego szkodę.

- 12 Orzecznictwo Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej wymaga uściślenia w odniesieniu do umów o kredyt ze zmiennym oprocentowaniem. Problem powstaje, gdy oprocentowanie składa się z dwóch składników – stałego i zmiennego – i gdy zmiennym składnikiem nie jest ogólnie używany indeks giełdowy, lecz określa go kredytodawca w oparciu o zbiór czynników. W takich wypadkach, jeśli zmienny składnik nie jest oparty na konkretnej formule lub zbiorze obiektywnych czynników o jasno określonej wadze, oprocentowanie umowne nie odpowiada wymogom sprawiedliwości.
- 13 Kwestia sprowadza się do tego, jakie są dopuszczalne granice zastępowania woli stron według wspomnianych dwóch zasad.
- 14 Należy także dokonać oceny, czy dopuszczalne jest wyrażenie przez konsumenta zgody na skutki ewentualnie nieuczciwego warunku w wypadku dalszej zgodnej z prawem zmiany umowy z przedsiębiorcą, udzielając odpowiedzi na pytanie, czy podobne indywidualne uzgodnienie skutkuje ustaniem obowiązku sądu związanego ze zwolnieniem konsumenta ze zobowiązania wiążącego go na mocy pierwotnie przyjętego przez niego ewentualnie nieuczciwego warunku – ze względu na to, że konsument uznał, iż zgodzi się ze skutkami tego warunku po indywidualnych negocjacjach z przedsiębiorcą, w ramach których zawarto ważną i skuteczną umowę, bez nieuczciwych warunków.
- 15 W wypadku podobnych zmian w umowie zwykle strony osiągają zgodę w odniesieniu do dwóch elementów – wysokości już istniejących zobowiązań (na którą to wysokość wywiera wpływ ewentualnie nieuczciwy warunek umowny), a także nowego sposobu określania zobowiązań kredytowych (co do którego to sposobu w niniejszym wypadku nie podniesiono istnienia nieuczciwych warunków). Powstaje kwestia, czy bezskuteczność jednego uzgodnienia (określenia wysokości długu) wywiera wpływ na skuteczność drugiego (określenia nowego mechanizmu obliczania odsetek), i w jaki sposób.
- 16 W kwestii sposobu określenia odsetek w wypadku pierwotnie nieuczciwie uzgodnionych zmiennych odsetek możliwe są cztery rozstrzygnięcia.
- 17 Po pierwsze, możliwe jest przekształcenie przez sąd odsetek w odsetki stałe, co byłoby jednak niezgodne z wyraźnie wyrażoną wolą konsumenta. Jediną możliwością skorzystania przez konsumenta z niższych odsetek na rynku byłoby otrzymanie finansowania od innego przedsiębiorcy po przedterminowej spłacie kredytu. Takie rozstrzygnięcie może również obejmować ryzyko, że przedsiębiorca będący kredytodawcą będzie wolał wykorzystać nieuczciwe warunki w celu zmiany odsetek, ponieważ konsumenci, którzy nie będą dochodzić swoich praw, zapłacą wyższe odsetki; ze swej strony konsumenci powołujący się na nieuczciwe warunki będą nadal związani przynajmniej w zakresie odsetek o

pierwotnym oprocentowaniu wskazanym w umowie. W ten sposób zapewnia się zysk przedsiębiorcy.

- 18 Po drugie, możliwe jest przyjęcie, że przy nieuczciwych warunkach określania mechanizmu zmiany zmiennego oprocentowania konsument pozostanie zobowiązany do zapłaty wyłącznie stałego składnika odsetek. Taki wariant odpowiada woli stron i jest najbliższy standardowi określone w wyrokach Banco Espanol de Crédito (C-618/10) i Asbeek Brusse i in. (C-488/11) – sąd nie zastępuje woli stron, lecz po prostu „usuwa” tę jej część, która jest dotknięta ewentualną nieuczciwością. Takie rozstrzygnięcie jest do przyjęcia w zakresie, w jakim faktycznie sankcjonuje kredytodawcę działającego niezgodnie z prawem. Nie ma ono jednakże zastosowania, gdy stały składnik odsetek jest ujemny – tak jak w niniejszej sprawie, -0,15%.
- 19 Po trzecie, możliwe jest przyjęcie, że przy określaniu zmiennego oprocentowania na podstawie nieuczciwych warunków konsument wcale nie będzie zobowiązany do zapłaty żadnych odsetek. Takie rozstrzygnięcie byłoby najbardziej uciążliwe dla przedsiębiorców działających w złej wierze. Z drugiej jednak strony przekształcałoby ono umowę o kredyt w środek polegający na bezpłatnym finansowaniu. Problemem związanym z tym stanowiskiem jest możliwość, że sąd zacznie „zwalniać” określone osoby z ich długów, jeśli przyjmie bardzo liberalne podejście przy orzekaniu o nieważności tego rodzaju warunków.
- 20 Po czwarte, możliwe jest, że sąd krajowy zastąpi nieuczciwe uzgodnienie dotyczące określania zmiennych odsetek jakimś indeksem odsetkowym, na przykład odsetkami ustawowymi lub średnimi odsetkami rynkowymi obowiązującymi dla kredytu o takiej samej wysokości, zabezpieczeniu i okresie spłaty. Takie stanowisko nie uwzględnia jednak w ogóle woli stron i skutkuje zastąpieniem jej wolą sądu.
- 21 W kwestii skutków dalszej zmiany umowy zawartej z konsumentem, zawierającej nieuczciwe warunki, sąd odsyłający także jest zdania, że możliwe jest więcej niż jedno rozstrzygnięcie.
- 22 Po pierwsze, można dokonać oceny, że zastąpienie na przyszłość za zgodą stron nieuczciwego warunku warunkiem zgodnym z prawem nie wywiera wpływu na brak skutku umowy w tej jej części, która jest wadliwa ze względu na nieuczciwość. Gdyby przyjąć takie rozstrzygnięcie, konsument nie byłby związany umową zmienioną na jego korzyść, jeśli taka zmiana stawiałaby go w sytuacji bardziej niekorzystnej w porównaniu z sytuacją, w której nieuczciwy warunek w ogóle nie wywołuje skutku w odniesieniu do tego konsumenta w okresie obowiązywania umowy. Takie rozstrzygnięcie wzmacnia sankcjonującą funkcję instytucji prawnej związanej z nieuczciwymi warunkami. Przyjęcie takiej reguły zniechęciłoby jednak przedsiębiorców do dobrowolnego polepszania sytuacji konsumentów i stworzyłoby warunki do powstania większej liczby sporów sądowych.

- 23 Po drugie, można przyjąć, że zmiana umowy zawierającej nieuczciwe warunki, na mocy której to zmiany konsument zgadza się na poniesienie części skutków tej umowy w zamian za zapewnienie jej zgodności z prawem, w całości sanuje konsekwencje niekorzystne dla konsumenta. Takie rozstrzygnięcie byłoby zgodne z zasadą stanowiącą, że indywidualnie uzgodnione warunki danej umowy nigdy nie są nieuczciwe, a także z zasadą autonomii woli. Stawia ono jednak mniej poinformowaną stronę w sytuacji mogącej bezpowrotnie naruszać jej interesy. Dopuszczalne jest jednak przyjęcie, że przy wyraźnym oświadczeniu, że konsument wie, iż istnieje nieuczciwy warunek, możliwe jest takie sanowanie umowy.
- 24 Po trzecie, obowiązywanie uzgodnień dotyczących zmiany umowy, na mocy których zmienia się nieuczciwe warunki, może zostać zachowane, lecz jedynie częściowo. W takim wypadku należy przyjąć, że sąd krajowy powinien ustalić, jakie byłby skutki umowy bez nieuczciwych warunków do chwili jej zmiany. Po zawarciu zgodnej z prawem umowy dokonującej zmian, należy jednak zastosować wolę stron, która nie jest dotknięta wadami. Takie stanowisko jest zrównoważone i ochroni zarówno wolę stron, jak i interesy konsumenta. Nie mogłoby ono jednak zostać zastosowane, gdyby przyjąć, że konsument w ogóle nie jest zobowiązany do zapłaty odsetek, jeśli pierwotnie zawarto umowę o kredyt z nieuczciwymi warunkami określającymi sposób obliczania zmiennych odsetek.